

KOMPARIRANJE KRIZA I BENČMARKING

THE CRISIS COMPARISON AND THE BENCHMARKING

KRISTINA CVETKOVIĆ

Visoka poslovna škola strukovnih studija - Blace

LJILJANA ARSIĆ

Ekonomski fakultet Priština – Kosovska Mitrovica

MILOŠ DAŠIĆ

Visoka poslovna škola strukovnih studija - Blace

Sadržaj: Odnosi se na strukturne promene koje stvaraju trend menjanja privrednog ambijenta sadašnjice. Pitanje je kako održati organizaciju koja treba da udovolji izazovu promena i svim aspektima krize! Kako koristiti benčmarking u uslovima svetske ekonomske krize? Koje su oblasti najugroženije? Kompariranje krize.

Ključne reči: kriza, kompariranje, benčmarking, opstanak.

Abstract: It is about the structural changes which are making the tendency to change the present market. It is the question how to keep the organisation which are capable to role the changes and all the tipe of crisis! How to use the bench marking in the world economy terms? What areas are the most imperilled? The crisis comparison.

Key words: crisis, comparison, bench marking, survival.

UVOD

Integracijom se ostvaruje splet konkurencije i saradnje, gde poslovni uspeh firmi zavisi od saradnje sa ostalim kompanijama. Frekfencija rada je različita pa se često postavlja pitanje delovanja u globalizaciji. Kako ćemo se izboriti sa živim blatom svetske ekonomske krize? Posledice krize će biti enormnih razmera i upoređivaće se sa krizom iz tridesetih godina. Zašto su se stvorili uzroci posledice kraha Njujorkških berzi? Moglo bi se reći da sve ovo liči na „finansijski tajfun“. Kada bi smo komparirali

sadašnju i krizu tridesetih moglo bi se reći da sličnosti i te kako postoje. Pohlepa i enormni profit, iskorišćenje tržišta kao instrument za postizanje tih ciljeva pri čemu ostaje nepoznanica kako će se preduzeća nositi sa svim ovim poteškoćama.

KAKO PREVAZIĆI KRIZU

Aktuelna kriza počela je američkim kolapsom u hipotekarskim kreditima u avgustu 2007. godine kao posledica ne usklađene ponude i potražnje. Ukoliko jeftinije proizvodimo profitabilnost je veća. Jeftinija radna snaga je profitabilnost ubrzala, profit se plasira u banke kao kapital firmi, banke taj novac prosleđuju građanima, privredi kroz kredite. Novac se nagomilavao u bankama i gubio vrednost. Izveštaji MMF-a pokazuju na neusaglašenost ponude i potražnje. Srbija mora imati brži privredni rast. Dogovor sa MMF-om je verovatno neodrživ. Budžetski deficit je veći od planiranog. Kako se snaći? Za Srbiju je bitno da obezbedi što veći priliv deviza i stvoriti strategiju privlačenja stranih investitora. Ne likvidnost će verovatno biti jedan od najvećih problema.

Kriza je zaista globalna jer pogađa ceo svet, takođe je globalna jer pogađa sve ekonomske agregate. Danski eksperti predviđaju jaku globalnu krizu koja će sa sobom nositi poskupljenje nafte od 175\$ za barel i visokom padu akcija na američkim i kineskim berzama, kao i berzama širom sveta. Napravljen je koncenusus oko toga da je potrebna koordinacija finansijskih pravila u celom svetu, slomljene su cene nacionalnih kompanija, javila se masovna nezaposlenost i deflacija, te 1929. godine životni standard je pao. Kriza se pojavljivala u raznim delovima države, vezivala za finansijske tokove i održavala sa nereguliranim tržištem.

Vrhunac krize će tek doći, poremećaji na američkom tržištu nekretnina odraziće se na one zemlje u kojima je bankarski sistem bio razvijen, gde su krediti najizraženiji oblik finansiranja. Prva kriza sa nekretninama je krenula u Londonu. Kriza vuče korene iz 1998. godine kada je Alen Grinspen sa Federalnom bankom spasio Long Term Capital Investment, to su začeci krize koja se zahuktava. Greške koje su napravljene su: predugo su stvarane niske kamatne stope, omogućavani jeftini krediti. Kako se kriza primicala kamate su rasle jer se ipak bojalo inflacije.

Kod nas je ekonomija u relativno lošem stanju. BDP je oko sedam procenata, inflacija može da nas brine, ali poljoprivreda će verovatno imati dobar prinos pa će uticati na stabilizaciju prilika. Nestabilnost se u našu zemlju prelila iz onih centara u kojima je i nastala. Posledice finansijske nestabilnosti još uvek se sagledavaju. Povećala se cena kapitala, kurs je postao nestabilan, tražnja je manja zbog ne poverenja u kompanije, banke sve teže daju kredite. Promet na tržištu nekretninama je smanjen, kao i promet akcijama na berzi.

U Americi će ona dotaći 10% nezaposlenosti, ona ne proizvodi ništa, ona je potrošačko društvo, to je najzaduženiji narod koji je najgori štediša. Svakog dana neko ostane bez posla. Mi? Šta je sa nama? Srbija ima šanse, predviđa se da je saradnja sa Afričkim zemljama i iskorišćenje tog tržišta naša šansa. Kriza u Africi nije kriza kolapsa bankarskih sistema, uništenje potrošačkog društva ili kriza u oblasti nekretnina, već delovi Afrike su zavisni o ceni prirodnog bogatstva, njihova cena pada zbog reduciranja tražnje.

Neki amerikanci se sa tim ne slažu, užasavaju se evropskih birokratskih lavirina, neki smatraju da je Evropa naprednija. Kako se onda njoj desila finansijska kriza, njen novac bio je kod onih koji nisu kontrolisani, efekat globalizacije. Prelazi se u socijalne države intervencijom u događaje na tržištu. Ruzvelt je 1933. godine, pojačao mere kao finansiranje javnih radova, to se u ekonomskoj teoriji zove New Deal, neke države su odustajale od povezivanja svojih valuta uz zlato, da bi sačuvali svoje valutne rezerve.

Devedesete su obeležene krizama u pojedinim zemljama: Rusija, Meksiko, Turska, primenjujući recept: uvrštavanje novca u njihove sisteme, kako bi igra dalje trajala. Ali, igra je novac umnožavala, pravi i fiktivni.

Otvoranjem Njujorške robne berze 1988. godine, SAD se pozabavila cenom nafte, kako bi ublažila krizu iz 1973. godine, stvarajući tržišne fjučerse, čime je priliv novca povećan kao i špekulacije. Devedesetih godina prošlog veka velike kompanije zapadaju u krizu, finansijske špekulacije kao i ekspanzija kredita propadaju. Tih devedesetih federalne rezerve su spustile kamatne stope na minimum. Jula 2004. godine kamatna stopa je bila 1%, tako se jeftini novac uvrstavao u finansijski sistem, to je povećalo tražnju, krediti su ekspanzionirali. Započeta je kampanja kako bi se privukli potrošači ponudom hipoteke sa različitim kamatnim stopama, siromašni bi trebalo da prestanu sa isplatom ako bi stopa porasla. Kako bi hipoteze visokog rizika bile onemogućene seriju različitih hartija od vrednosti bila je lansirana od finansijskih institucija. Početkom 2004. godine inflacija je već zabrinjavala. Posledice su bile uočljive.

Institucije su počele da bankrotiraju, u okviru SAD, kasnije se sve raširilo po čitavoj planeti.

Pravi šok je bio kada je kolaps zadesio i institucije za osiguranje kredita. Globalna finansijska inflacija bila je pre pojavljivanja krize nedokučiva, jer federalne rezerve nisu objavljivale stanje ponude novca, iako je postajala kreditna ekspanzija i dvostruki deficit.

Svetski ekonomski forum u Davosu predstavlja jasan pokazatelj ekonomske krize. Jasno se nagovestilo da živimo u sasnim promenama pa je aktuelna kriza na tržištu hipotekarskih kredita nastala, dok je nekada bila nezamisliva. Kina ima dva oružja. Upravo je ona najveći kreditor američkog duga na svetu. Dolar bi doživeo pravi kolaps ukoliko bi Kina prodala deo ili sav dug. Nerazvijenije zemlje su u drugačijem položaju.

Uopšteno kriza drugorazrednih hipotekarskih kredita, dolara svakako će potrajati neko vreme. Misli se da se još 2006.

godine moglo naslutiti sve. Razlika između ekonomske i finansijske krize u nerazvijenim zemljama i SAD postoji. Ekonomska kriza ukazuje na progresivan gubitak ekonomskog prostora, predstavlja gubitak moći, obnavljanje vojne ekspanzije možda pokušava da stvori kontra efekat.

Dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, Milton Fridmen 1989. godine je izjavio da nema ništa protiv da se štampa i da se za novac kupuje nafta i sirovine posvetu, ali da se taj dolar nikada nevrati u SAD, to je utopija koja nije imala šanse.

Alen Grinšpen, je bio guverner od 1987-2006. godine, on je stvorio hipotekarske kredite. Ukoliko kuća vredi 100 hiljada dolara, cena skače na 250 hiljada, banka omogućuje korisniku da se zadužuje jer pogrešno proceljuje da li su to realne šanse. Kamate su niske, 2002. godine napravljeno je 2 miliona kupaca, 2006. godine počinju turbolencije. Sve pada u vodu avgusta 2007. godine, vrednost kuće se vraća na realnu vrednost, ljudi nemogu da plaćaju rate, poseduju kuću od 100 hiljada i dug od 250. hiljada. Ljudi napuštaju kuće i mnogi se nalaze na ulici. Kriza se 2008. godine multiplikatorski širi na finansijski sektor, u ekonomiju i realni sektor koji nije u stanju da izdrži ogroman pad potrošnje. Sistem počinje da puca.

Čitava nacija je gledala u Obamu kada je potpisivao paket ekonomskih stimulacija od 787 milijardi dolara pri čemu je to *slamka spasa* za Amerikance. Krizu opisuju kao vrtlog, a oči su im uprte u oko oluje. Podrška privredi je ispala manja od onog što je njihov predsednik planirao. Oni su svesni da se susreću sa najvećom recesijom od tridesetih godina, ipak su republikanci skratili paket mera. Budžet vlade se formira od poreza, od bogatih, takse su bile osnov svađa. Traženo je da se 200 milijardi dolara poreskih olakšica unese u paket stimulacija. Bogati mogu da investiraju, dok siromašni da sebi obezbede hranu što će pospešiti proizvodnju. Oni znaju da je penicilin krenuti od otrovnih kredita, uz pokušaj da se

prevaziđe kolaps proizvodnje, bankarskog sistema i opadajuće trgovine. Treba privući privatni kapital.

Ekonomska kriza donosi i političku nestabilnost. Neki pak smatraju da će kriza u Evropi trajati oko pet godina, dok će u SAD trajati oko tri godine teško je to predvideti. Eksperti smatraju da se periferija najgore proći. Ne SAD, već periferija Evrope: Grčka, Bugarska i Rumunija. Ona se tretira kao kriza promena, trajaće duže, ako je kriza tridesetih trajala pet godina, sadašnja kriza svetskog novca će verovatno trajati i oko 50 miliona ljudi u svetu će ostati bez posla.

Novi kapitalizam će akcenat staviti na jačanju države, državnog intervencionalizma uz povezanost velikih kompanija i politike sa osnovama dirigovane ekonomije.

Ova kriza se definiše kao kriza novca, skupih pozajmica. Grčka se susreće sa velikim poteškoćama. Suočeni su sa velikim problemima finansijske prirode, centralna banka Grčke je obustavila je finansijsku podršku filijalama u Srbiji, Bugarskoj i Rumuniji. Rumunski premijer je izjavio da će 2009. godina biti godina ekonomske ekspanzije za Rumuniju. Smatra da ih kriza neće zaobići, ali će oni imati viši ekonomski rast od ostalih razvijenih zemalja, kao i ostalih zemalja EU.

Šta je sa Srbijom ? Kuda njeni putevi vode. Srbija mnogo više očekuje od stranih investicija, građanima je vlada preporučila "stegnite kajiš", ipak su nas utešili da ova godina neće biti isuviše teška u odnosu na prethodnu.

Procenjuje se da da Srbija neće biti u teškoj recesiji ove godine. Navodi se da su banke poslovale sa profitom u prethodnoj godini. Pitanje je kolika će biti cena pozajmica, novca će biti. Kako se pojedina preduzeća snalaze teško je prodiskutovati jer i u njihovim delovima kontrolinga izveštaji se nagomilavaju, najčešće, bez poslednje reči.

Kompanija Telenor objavila je da je povećala profit od 70% u 2008. godini, oko 84 miliona evra. Prihodi ovog operatera bili su 364 miliona evra, oko 8% više u odnosu na prethodnu godinu. Prihod Telenora je povećan rastom prihoda od rominga i prodajom telefona. Na kraju prošle godine taj je operater brojao i oko 2.844.000 korisnika, smanjivši učešće na Srpskom tržištu na 35%.

Kako pospešiti strane investicije i kako neizgubiti radna mesta? Skupo zemljište odbija strane ulagače. Na menadžerima je da dobro odreaguju na sve pretnje, iskoriste šanse i stave se u koštac sa krizom.

ZAKLJUČAK

Niko u ovom trenutku sa sigurnošću nemože precizno prognozirati dokle će kriza trajati i kolikih će razmera biti! Ukoliko je poredimo, kompariramo sa velikom depresijom 1929-1933, sadašnja se procenjuje da će trajati. Ruski eksperti smatraju da će trajati do 2020. godine. Azija nosi dosta nade. Srpski spoljni dug iznosi 29.5 milijardi dolara od 10 milijardi 2001. godine. Referentne kamatne stope su u svetu reducirane. Moto bi izgledao: pozajmi jeftini novac (u Japanu je kamatna stopa 0%), zaposli građanstvo, stavi proizvodnju u pogon. U Velikoj Britaniji se uvodi trodnevna radna nedelja. Deluje suviše obeshrabrujuće koliko radnika je dobilo otkaz u pojedinim svetskim kompanijama (Sony 16.000, Motorola 17.000, IBM 16.000, američka pošta otpustiće oko 40.000 ljudi). Nemamo model da li se ugledati na uspešnije od nas.

Jedno je sigurno trošenje virtuelnog novca je uzrok krize. Magičnim štapićem nemožemo smatrati još veće upadanje u dužničko ropstvo.

LITERATURA

1. Renko N. i drugi, 1999., *Benčmarking u strategiji marketinga*, Mate, Zagreb.

2. Arvanites, N., 26.II 2009., *Udar na evropsku periferiju*, Ekonomist magazin, br. 457, Beograd.
3. Zoran M, 2008., *U „živom blatu“ ekonomske krize*, Magazin biznis, br . 33. , Beograd.
4. Ljubomir M, 2009., *Kriza nikoga neće poštediti*, Magazin biznis, br. 37., Beograd.
5. www.telenor.com
6. <http://djuropodunavac.wordpress.com/2011/03/13/nova-svetska-ekonomska-kriza/> 13 mart 2011.